

תענית בבלי

כשמשוררי הכותל מתרפקים על אסתטיקה נוסטלגית, מתעני הסטנדר מוסיפים לחזק את הגשר שנמתח מימי יבנה • כאן נמצאת התשובה האמיתית לחורבן

1.

שמש בין-העריבים גורעת לאיטה מאחורי קו הגגות של העיר העתיקה. חום היום מתרכך ומפנה מקום לרוח-הרים קרירה. תחושת החמצה באוויר. "עבר קציר, כלה קיץ, ואנחנו לא נושענו".

בעוד הערב יורד, אבני הכותל עוטות גוון זהוב-אדמדם, שבות להתעטף באבלן. אלפי אנשים זורמים אל הרחבה. כל אחד וסיפורו, כולם באים אל אותו קיר. נצנוצי כוכבים מתמוגגים עם רסיסים אחרונים של שקיעה, ואז זה מתחיל.

תחילה קול אחד. אחריו עוד קול. בתוך דקות ספורות מתמלאת הרחבה כולה בשירת כיסופים חרישית. "בנה ביתך כבתחילה". "השב שכינתך לציון". אלפי קולות עולים יחד, מתערבים ברוח הלילה ומכים באבנים העתיקות.

אלו רגעים של גלויה יהודית. אלפיים שנות געגוע מתנקזות ברגע ציורי אחד מול אבנים ששרדו את זעמו של טיטוס.

ומתוך הקולות והמראות, בת-קול מיוסרת עולה ומהדהדת מסוף העולם ועד סופו.

2.

"...לעתותי ערב התקבצו ובאו כולם אל היכל התורה. בין החרכים נשמע המיית הצאן הרכות אשר באחו. דימינו לעצמנו: 'גם המה לשונם דבקה לחיכם'... הן יום תשעה באב היום!... שגב קדושת היום נחתם על הפנים המעונים מחולשת התענית."

"...האם ידעה נפשכם תענית מה היא? לא רעב ללחם ולא צמא למים. הן מליל אמש שערי התלמוד סגורים ומסוגרים. אין יוצא ואין בא. כלך להם לעוקרי-הרים אצל אגדות החורבן... יוסף מנעשווא, ראובן'ל מקריניץ, חיים ליב מסלוויטא, מה להם פה ומי להם פה, נכספה וגם כלתה נפשם אל כל כינוי נדרים..."

"האם ידעה נפשכם תענית מה היא? צאנה וראנה בשעה שיפוח היום וינוסו הצללים. כלתה 'תענית בבלי', פשוט העם ולקטו דבר יום ביומו משנה-לחם בשישי. הא לך יוסף וראובן'ל וחיים ליב, כאיילים מצאו מרעה, חטפו בכרמים ושברו רעבון בתיכם בקונמות ונזירות..."

השורות הקסומות הללו, פרי קולמוסו של תלמיד ישיבת 'שער התורה' בגרודנא, מספקות הצצה לתשעה באב נוסח ישיבות ליטא. הצום הכפוי מעיונה של תורה, העמיד באור אחר את תחושת האבל. לא עוד עינוי מעינויי היום, אלא חלק בלתי נפרד מהקניה. דווקא משום ש"פיקודי ד' ישרים משמחי לב", ניטלה התורה מן האדם ליום אחד, כדי שיחוש - ולו במעט - מה ניטל ממנו ביום שחורב הבית.

וכשיצאו הכוכבים ושערי התלמוד נפתחו מחדש, הוכרזה בקול רעש תשובתו הנצחית של עם ישראל לחורבן.

3.

מפלאתה של היהדות היא הקלות האלסטית של כל נפש וכל הלך רוח. יש מי שמחפש ביהדות ובמועדיה אסתטיקה ורגשנות. חיבורים פילוסופיים לטבע של דירת העראי בסוכות, התרפקות חמימה על אורות ימי החנוכה, וזקיפות קומת החירות של חג הפסח.

זוהי פנייה אל הרגש, אל החוויה הציורית והמעוצבת,

"בקול הרעש הזה, על מפתן ימי בין הזמנים, טמונה התשובה האמיתית לחורבן. שם, בין שורות הגמרא ובמאבק חסר הפרשות על כבוד לומדיה, נמשך בנינו של המקדש האמיתי - זה ששום טיטוס, ושום איל-ניגוח פוליטי, לא יוכלו לו לעולם"

5.

בשעה שירושלים עולה בלהבות, ועמה כל המשכיות הנצח של העם, נפגש רבי יוחנן בן זכאי עם אספסיינוס. ה"אסתטיקנים" של אותו דור ציפו מן הסתם שיבקש על שערי ירושלים, על הפרוכת, או על כלי הזהב של המקדש. רבי יוחנן מתעלם מכל זה ומבקש: "תן לי יבנה וחכמיה".

מה הנחיל רבי יוחנן? שהזיקה האחרונה אל העולם כליל-היופי ההוא, מתכנסת בין גווילי התורה; ושהיא תהווה את הגשר היחיד אל עולם כליל-היופי שבפתח.

מן הראוי לבכות ולקונן על יופי ההיכל ותפארתו, אבל שריד בית המקדש שיצמד לאורך נתיבי הגלות, תהיה התורה. "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה". זו הטריטוריה שבין תשעה-באב ההוא למקדש הבנוי שיירד מן השמים, וזה ההבדל בין להישאר ליד האבנים ובין ליטול אותם איתך אל הגלות.

אלפיים שנות קינה וגעגוע נישאים בתוך ארבע אמות של הלכה. גם יבנה וחכמיה שוררו וקוננו שירי ערגה וכיסופים, אבל הם עשו זאת מתוך הבנה שהערגה אינה מתחילה ונגמרת בבכי מול האבנים, אלא בעבודה פנימית, חיה ויומיומית.

החורבן, קבע רבי יוחנן, אינו רק זיכרון היסטורי נוסטלגי של פאר ארכיטקטוני אבוד, אלא מציאות תובענית שדורשת להפוך כל דף גמרא למקדש מעט בפני עצמו. ומי שמבקש גאולה ותקומה, מוטב לו שיטפח את אדמת-העידית שבין יבנה למיר. השירה תפרוץ מאליה.

6.

שבוע שחל בו תשעה באב מפגיש שוב את אילי הניגוח עם החומה הבצורה. אחרי שנשללה כל זכות אפשרית, אחרי שנסתמו המעינות, נבנה דִּיק ונשפכה סוללה, נותרה הבקשה האלמותית: "תן לי יבנה וחכמיה".

כמו בכל מועד, גם תשעה באב בהיכלי הישיבות יונק את מהותו מ"מלכה ושריה בגויים אין תורה". שפוף על גבי קרקע סופד בן תורה על העדר כבוד התורה. תענית הבבלי מעצימה את תחושת האבל, והעובדה שפרוכת הארון מוסרת בגסות על ידי מקוננים ומשוררים, מטיחה את הפרדוקס שבין משוררי הכותל למתעני הבבלי.

"הכותל המערבי" - זעק מרן הגר"ח שמואלביץ' צצוק"ל עם פעמי השחרור במלחמת ששת הימים - "הוא קודש; הסטנדר הוא קודש קדשים!"

כשתשקע שמשו של תשעה באב הנוכחי - אם חלילה לא ייבנה הבית - וקולות הקינה ברחבת הכותל יתפזרו אל תוך הלילה הירושלמי, תישאר שם שוב השתיקה הדוממת של האבנים. משוררי המגזינים ישובו אל חזונותיהם הציוריים, וישאירו את הכותל להתעטף באבלו.

בהיכלי הישיבות ברחבי הארץ, הרעש רק יתחיל. שערי התלמוד שננעלו ליום אחד ייפתחו לרווחה, וקול התורה יחזור להרעיש עולמות. בקול הרעש הזה, על מפתן ימי בין הזמנים, טמונה התשובה האמיתית לחורבן. שם, בין שורות הגמרא ובמאבק חסר הפרשות על כבוד לומדיה, נמשך בנינו של המקדש האמיתי - זה ששום טיטוס, ושום איל-ניגוח פוליטי, לא יוכלו לו לעולם.

שהופכת את הקודש לסוג של גלויה יהודית חמימה - נעימה לעין ונוחה לעיכול.

גם ימי האבלות של בין המצרים הופכים בדרך זו לכר פורה של שירים נוגים, הרהורים נוסטלגיים ונצנוצי תקווה פוטוגניים מול שקיעה זהובה ברחבת הכותל.

אלא שהיהדות איננה שיר או נר. היא מציאות בוערת שהתחשלה באש של דורות. וכשיהודי משורר בשיר וקינה על חורבן הבית, ורגליו בועטות ורומסות בקודש הקדשים - אינו אלא אורח-נטה-ללון בעולם הגלות והגאולה.

4.

בין הגבעות הפורחות של השומרון, פורחים גם מנשרים ומגיפסטים. שבת בשבתו נצבעים דפי הכרומו בירוק מלב-לב, מכריזים על חזונות מרעננים ועל מיזמי שיבה ותקומה. יש משהו בגעגוע שמעניק השראה קסומה, בפרט כשהוא נטול תובענות. דפי הכרומו מלטפים את חומות הר הבית, מתפייטים על אחדות וגאולה, ומקדמים את פני הגואל בשירה ורננה.

המגזינים הנוצצים טובלים באסתטיקה ועטופים בניחו-חות נוגים-משתככים. בין השיטין מכער את הפסטורליות קמפיין פחות מלבלב. אנשי האחדות והחיבוק הקולקטיבי יורים חיצו ביקורת על אחים לתורה שגִּעְעו והזיעו להעביר שני חוקים חשובים השבוע.

אחד מהם החמיר לעשות וכרך את אורך הגלות עם כתם החוקים.

הוא חתם כמובן בשיר.